МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ
ГО “ВСЕУКРАЇНСЬКА АСАМБЛЕЯ ДОКТОРІВ НАУК
З ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ”
МІЖНАРОДНА КАДРОВА АКАДЕМІЯ
UNIVERSIDAD CENTRAL DEL ECUADOR
UNIVERSIDAD TECNOLOGICA ISRAEL (REPÚBLICA DE ECUADOR)
“ANANIA SHIRAKATSI” UNIVERSITY OF INTERNATIONAL RELATION (ARMENIA)

ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

Випуск 8

Матеріали

Міжнародної науково-практичної конференції
присвяченої 30-річчю МАУП

“Актуальні проблеми модернізації
недержавного сектору освіти в Україні
у контексті світових тенденцій і національної практики”

м. Київ, МАУП, 11 квітня 2019 р.

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2019

ББК 63.3(4УКР)я43
С76

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 3 від 27.03.19)

Редакційна колегія:
М. Н. Курко (голова), д-р юрид. наук, проф.;
Є. О. Романенко (заступник голови), д-р наук з держ. упр., проф.;
А. А. Ігнатченко (відповідальний редактор), канд. техн. наук;
І. П. Бідзюра, д-р політ. наук, проф.;
В. М. Воронін, д-р іст. наук;
М. Ф. Головатий, д-р політ. наук, проф.;
А. М. Кислий, д-р юрид. наук., проф.;
О. Л. Фещенко, канд. екон. наук, доц.;
Л. В. Янюк (виконавчий редактор)

Матеріали подано в авторській редакції.
Відповідальність за зміст та орфографію матеріалів несуть автори.

Проблеми модернізації України : [зб. наук. пр.] / МАУП. — К.: ДП "Видавничий дім "Персонал", 2008 —

С76 Вип. 8: Матеріали Міжнар. наук. конф. "Актуальні проблеми модернізації недержавного сектору освіти в Україні у контексті світових тенденцій і націо нальної практики", 11 квітня 2019 р. / редкол. : М. Н. Курко (голова) [та ін.]. — 2019. — 460 с. : іл. — Бібліогр. у кінці ст.

У пропонованому збірнику подано тези учасників науково-практичних конференцій з проблематики широкого кола аспектів процесу системної модернізації України.

Для науковців, громадсько-політичних діячів, студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком Української держави і світовим досвідом проведення модернізаційних процесів.

ББК 63.3(4УКР)я43+67.9(4УКР)301я43

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2019
© ДП "Видавничий дім "Персонал", 2019

ЗМІСТ

Романенко Є. О., Чаплай І. В.
Становлення та розвиток недержавних закладів вищої освіти в Україні *12*

Бідзюра І. П., Грабовенко Н. В.
Навчальні заклади приватної форми власності в українській системі освіти: історія і сучасність *15*

Головатий М. Ф.
Політико-правова та суспільно-соціальна інституціалізація недержавного сектору вищої освіти в Україні: стан та проблеми вдосконалення *18*

Юлдашев О. Х., Шукюров А.
Договірні відносин у галузі освіти *21*

Лігоцький А. О., Білоус А. О.
Трансформаційні процеси недержавного сектору національної та зарубіжних моделей вищої освіти *26*

Гуменникова Т. Р.
Інвестиції в навчання управлінського та викладацького складу недержавних ЗВО як чинник забезпечення його конкурентоспроможності *30*

Дмитренко Г. А., Головач Н. В.
Питання модернізації недержавної освіти в Україні: змістовний компонент *34*

Вишневський М. В., Діденко С. В.
Інноваційні аспекти викладання у ВНЗ сучасних адміністративно-правових норм діяльності апарату суду *38*

Тітова Н. А.
Стратегія недержавних ЗВО щодо формування інтелектуального потенціалу України в умовах конкуренції на міжнародному ринку освітніх послуг *42*

Мелков Ю. А.
Негосударственное высшее образование: история, перспективы и гуманистические интенции *45*

Сафонова В. Є., Фещенко О. Л.
Вибір конкурентних стратегій у розвитку недержавних закладів вищої освіти на ринку освітніх послуг *48*

Варзарь И. М.
Историолого-субъективные размышления о юбилейном образе МАУП *53*

Попов В. Ж.
Функціонування приватних навчальних закладів в умовах соціальної кризи в Україні у 1917–1920 рр. *57*

Романова Л. В., Романов О. В.
Управління кадровим потенціалом освітніх закладів у контексті розвитку внутрішнього маркетингу *60*

О. Х. ЮЛДАШЕВ
д-р юрид. наук, проф., НН ІП МАУП

АНАР ШУКЮРОВ
докторант, МАУП

ДОГОВІРНІ ВІДНОСИН У ГАЛУЗІ ОСВІТИ

Господарська діяльність фактично неможлива без укладення суб'єктами господарювання договорів між собою.

Відповідно до ст. 626 ЦК України договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. 2. Договір є одностороннім, якщо одна сторона бере на себе обов'язок перед другою стороною вчинити певні дії або утриматися від них, а друга сторона наділяється лише правом вимоги, без виникнення зустрічного обов'язку щодо першої сторони. 3. Договір є двостороннім, якщо правами та обов'язками наділені обидві сторони договору. 4. До договорів, що укладаються більш як двома сторонами (багатосторонні договори), застосовуються загальні положення про договір, якщо це не суперечить багатосторонньому характеру цих договорів. 5. Договір є відплатним, якщо інше не встановлено договором, законом або не випливає із суті договору [1].

У господарському праві категорія "договір" використовується у загальному і спеціальному значеннях. Договір, який регулює ст. 179 Господарського кодексу України, у господарському праві означає будь-яку майнову угоду між двома або більше суб'єктами господарського права. Але з точки зору статутної діяльності господарського суб'єкта майнові договори є різні. Наприклад, договір поставки підприємством продукції чи договір підряду на капітальне будівництво — з одного боку; договір купівлі-продажу підприємством меблів для офісу, канцелярських товарів тощо — з іншого. Ці договори різні, оскільки одні регулюють основну статутну діяльність господарюючих суб'єктів, інші — обслуговуючу. Тому законодавець визначає і регулює договори про основну господарську діяльність суб'єктів окремою юридичною категорією — категорією господарського договору.

Термін "господарський договір" у право України введено Господарським процесуальним кодексом України, який регулює порядок розгляду і вирішення господарських спорів, тобто спорів між підприємствами, установами та організаціями, які виникають при укладанні та виконанні господарських договорів (ст. 1 Господарського процесуального кодексу) [2].

Договірними є відносини, врегульовані сторонами з допомогою договору. Договори мають доволі широку сферу застосування у галузі освітянської діяльності, однак, на нашу думку, випадки їх застосування можна умовно розділити на три групи: 1) використання договорів для оформлення основного виду діяльності навчального закладу — сюди можна віднести договори про навчання, підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації або про надання додаткових освітніх послуг навчальними закладами; 2) інші сфери використання договорів у галузі вищої освіти (наукова та науково-дослідна діяльність, інноваційна діяльність навчальних закладів); 3) закупівля товарів, робіт та послуг для забезпечення господарських потреб навчальних

закладів. Під час розгляду даної теми студентам варто звернути увагу, перш за все, на першу із вищевказаних груп договорів.

Договірні відносини за участю навчальних закладів регулюються нормами цивільного та господарського права залежно від їх спрямованості та суб'єктного складу (наприклад у першому випадку сторонами договору можуть бути навчальний заклад і студент, у другому — навчальний заклад і суб'єкт господарювання). У своїй фундаментальній праці, присвяченій дослідженню правового регулювання послуг (зокрема освітніх), російська дослідниця Л. В. Саннікова доволі переконливо обґрунтовує загалом цивільно-правову природу ***договору про надання освітніх послуг,*** оскільки він заснований на рівності, автономії волі, майновій самостійності сторін [3, с. 78–79].

Погоджуючись із попередніми дослідниками, зокрема В. І. Шкатуллою, Р. Г. Валєєв, визначає договір про надання освітніх послуг як центральний інститут педагогічних відносин та освітнього права [4, с. 210]. У навчальному посібнику вказаного автора доволі значна увага приділяється розгляду думок різних науковців щодо правової характеристики договору про надання освітніх послуг, аналізуються юридичні особливості освітніх послуг [4, с. 210–221].

Водночас, необхідно враховувати, що не завжди освітні правовідносини виникають на підставі договору. Відносини між навчальним закладом, учнем та його батьками можуть бути двох видів: командно-адміністративними та договірними (у яких сторони виступають рівноправними партнерами) [5, с. 37]. Наприклад, ст. 18 Закону України "Про загальну середню освіту" передбачає, що зарахування учнів до загальноосвітнього навчального закладу проводиться наказом директора, що видається на підставі заяви [6]. Так само не містить вказівки на обов'язкові договірні підстави зарахування Закон України "Про вищу освіту" [7], Закон України "Про дошкільну освіту" [6]. Закон України "Про освіту" згадує про підготовку, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів відповідно до укладених договорів у контексті додаткових джерел фінансування навчальних закладів (ч. 4 ст. 61) [8]. У зв'язку з цим існує думка, що договір про надання платних послуг може застосовуватися у сфері освіти лише за межами відносин безкоштовної освіти [5, с. 39]. Однак Порядок працевлаштування випускників професійно-технічних навчальних закладів, підготовка яких проводилася за державним замовленням, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 784 містить Додаток 2 — Договір про надання освітніх послуг у сфері професійно-технічної освіти між замовником робітничих кадрів, фізичною особою та професійно-технічним навчальним закладом, що укладається саме у випадку підготовки фізичної особи за державним замовленням [9]. Постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 1996 р. № 992 "Про Порядок працевлаштування випускників вищих навчальних закладів, підготовка яких здійснювалась за державним замовленням" затверджена Типова угода про підготовку фахівців з вищою освітою [10]. Таким чином, можемо зробити висновок, що договірний порядок надання освітніх послуг може бути застосований у випадку їх надання недержавними освітніми закладами (дошкільними та загальноосвітніми), та, як правило, завжди при здобутті вищих рівнів освіти.

У випадку надання освітніх послуг без договору такі відносини регулюються здебільшого адміністративними методами.

Необхідно розглянути освітню послугу як предмет договору про надання освітніх послуг. Для цього, передусім, варто ознайомитися із загальними положеннями договорів про надання послуг, що визначені главою 63 ЦК України. Відповідно до ст. 901 ЦК України за ***договором про надання послуг*** одна сторона (виконавець)

зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором.

Головні особливості послуг полягають у їх спрямованості на особу, на задоволення її потреб, у відсутності певного речового їх результату. При послугах продається не сам результат, а дії, які до нього призвели (чи мають призвести).

Сутність освітньої послуги Л. В. Саннікова розкриває як діяльність щодо навчання й виховання, що полягає у переданні знань, умінь і навичок, спрямовану на розвиток духовного стану особистості учня/студента [3, с. 126].

Слід детально зупинитися на характеристиці ***форми*** та ***змісту*** договорів про надання освітніх послуг, порядку формування їх умов. При цьому слід ураховувати, що наказом Міністерства освіти і науки України від 11 березня 2002 р. № 183 затверджено ***Типовий договір*** про навчання, підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації або про надання додаткових освітніх послуг навчальними закладами [11]. Таким чином, усі договори у досліджуваній сфері мають укладатися виключно з урахуванням положень типового договору. У разі відхилення від його вимог до таких правовідносин все одно можуть бути застосовані положення типового договору як звичаї ділового обороту. Однак це стосується лише правовідносин, які виникають у зв'язку з наданням освітніх послуг на платній основі. Оскільки зі студентами, які навчаються у ВНЗ та ПТНЗ за державним замовленням укладаються договори на інших умовах і з дещо іншими зобов'язаннями таких студентів. Постанови Кабінету Міністрів України, якими затверджено типові форми таких договорів, було наведено вище (№ 784, № 992). Для усіх типових договорів обов'язковою є письмова форма їх укладення (у двох чи трьох примірниках). При укладенні договорів про надання освітніх послуг може використовуватися правова конструкція договору на користь третіх осіб.

Зміст договору становлять умови, що визначаються на розсуд сторін і погоджені ними, та умови, що є обов'язковими відповідно до актів цивільного законодавства. Власне, це ті умови, на яких сторони погодилися виконувати договір . Розрізняють кілька видів умов договору — ***істотні*** (без погодження яких договір не може вважатися укладеним), ***звичайні*** (які отримали таку назву зважаючи на те, що врегульовані законодавством, тому прописувати їх не обов'язково, однак у деяких випадках можуть бути змінені договором) та ***випадкові.*** Договором може бути встановлено, що його окремі умови визначаються відповідно до типових умов договорів певного виду, оприлюднених у встановленому порядку.

Відповідно до ст. 638 ЦК України договір вважається укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору. ***Істотними умовами договору*** є умови про предмет договору, умови, що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів даного виду, а також умови, щодо яких за заявою хоча б однієї зі сторін має бути досягнуто згоди.

Істотні умови договору про надання освітніх послуг можна визначити, ознайомившись із положеннями цивільного законодавства та умовами відповідних типових договорів. Основною істотною умовою для цивільно-правового договору є його ***предмет.*** Розділ 1 Типового договору про навчання, підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації або про надання додаткових освітніх послуг навчальними закладами, затвердженого наказом МОН України від 11 березня 2002 р. № 183 передбачає визначення предмета договору, під яким розуміється, фактично, ***освітня послуга.*** У зв'язку з цим обов'язково у договорі має бути зазначена форма навчання,

освітньо-кваліфікаційний рівень, назва спеціальності з підготовки, або з якої спеціальності, на яку спеціальність здійснюється перепідготовка, або назва спеціальності, за якою підвищується кваліфікація кадрів, або підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації кадрів за робітничими професіями, або назва додаткової освітньої послуги, місце та строки надання освітньої послуги [11]. Під місцем надання освітньої послуги, на нашу думку, слід розуміти, зокрема, навчальний заклад чи його відокремлений підрозділ, а не лише їх місцезнаходження.

Для договору про надання освітніх послуг поза межами державного замовлення істотною умовою є також плата за надання освітньої послуги та порядок розрахунків. При цьому слід ураховувати, що розмір плати встановлюється за весь строк надання освітньої послуги і не може змінюватись (загальна вартість). Для замовників — юридичних осіб Типовий договір передбачає необхідність встановлення розміру неустойки за несвоєчасне внесення плати за надання освітніх послуг. Однак, на нашу думку, обов'язковість цієї умови є сумнівною.

Договір про надання освітніх послуг у сфері професійно-технічної освіти між замовником робітничих кадрів, фізичною особою та професійно-технічним навчальним закладом, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 784, додатково передбачає необхідність узгодження строку відпрацювання за направленням у замовника [9].

Ознайомившись із положеннями типових договорів, необхідно проаналізувати правове становище сторін договору та третіх осіб (їх взаємні права та обов'язки), які можуть виступати вигодонабувачами за такими договорами (наприклад, у разі укладення договору між навчальним закладом та організацією з метою підготовки/перепідготовки своїх працівників, чи з батьками). Варто приділити увагу можливим способам забезпечення виконання зобов'язань, які породжуються договорами про надання освітніх послуг (неустойка, штраф, пеня).

Договірні відносини між сторонами можуть припинятися внаслідок закінчення строку договору або внаслідок його розірвання. Слід окремо розглянути порядок розірвання договору з ініціативи особи, яка навчається, з ініціативи батьків або замовників освітньої послуги, порядок та правові наслідки розірвання договору з ініціативи навчального закладу, за згодою сторін та з інших підстав. Одним із найбільш принципових питань у випадку дострокового припинення договору є повернення сплачених коштів. Варто звернути увагу на випадки, за яких умов вони повертаються, а за яких ні.

Слід проаналізувати підстави зміни умов договору про навчання, підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації або про надання додаткових освітніх послуг навчальними закладами. При цьому необхідно звернути особливу увагу на підстави зміни платіжних умов. Розмір плати за весь строк навчання або за надання додаткових освітніх послуг встановлюється у договорі, що укладається між вищим навчальним закладом та особою, яка навчатиметься, або юридичною особою, що оплачуватиме навчання або надання додаткових освітніх послуг, і не може змінюватися протягом усього строку навчання.

Варто пам'ятати, що обов'язковою умовою існування вищого навчального закладу є здійснення таким закладом наукової та науково-технічної діяльності. Наукові дослідження можуть проводитися за рахунок коштів державного бюджету. Водночас наукова і науково-технічна діяльність у вищому навчальному закладі може також здійснюватися на підставі договору. Відтак необхідно проаналізувати правову природу договору на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт, який врегульовано гл. 62 ЦК України. За таким договором

підрядник (виконавець) зобов'язується провести за завданням замовника наукові дослідження, розробити зразок нового виробу та конструкторську документацію на нього, нову технологію тощо, а замовник зобов'язується прийняти виконану роботу та оплатити її. Договір може охоплювати весь цикл проведення наукових досліджень, розроблення та виготовлення зразків або його окремі етапи.

Джерела

1. Цивільний кодекс України : станом на 1 верес. 2013 р. : відповідає офіц. тексту. — Х. : Право, 2017. — 440 с.
2. Господарський кодекс України : станом на 1 верес. 2013 р. : відповідає офіц. тексту. — Х. : Право, 2013. — 440 с.
3. Санникова Л. В. Услуги в гражданском праве России / Л. В. Санникова. — М. : Волтер Клуверс, 2006. — 160 с.
4. Валєєв Р. Г. Освітнє право України : навч. посібник [Електронний ресурс] / Р. Г. Валєєв. — Луганськ, 2011. — С. 226.
5. Шкатулла В. И. Образовательное право : учебн. для вузов / В. И. Шкатулла. — М. : Изд-во НОРМА-ИНФРА-М, 2001. — 688 с.
6. Про загальну середню освіту : Закон України від 13 травня 1999 р. № 651-XIV // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 28 (16.07.1999). — Ст. 230.
7. Про вищу освіту : Закон України від 17 січня 2002 р. № 2984-III // Офіційний вісник України. — 2002. — № 8 (07.03.2002). — Ст. 327.
8. Про освіту : Закон України від 23 травня 1991 р. № 1060-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1991. — № 34 (20.08.1991). — Ст. 451.
9. Про затвердження Порядку працевлаштування випускників професійно-технічних навчальних закладів, підготовка яких проводилася за державним замовленням : постанова Кабінету Міністрів України № 784 від 27 серпня 2010 р. // Офіційний вісник України. — 2010. — № 66 (10.09.2010). — Ст. 2365.
10. Порядок працевлаштування випускників вищих навчальних закладів, підготовка яких здійснювалась за державним замовленням : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 1996 р. № 992 // Урядовий кур'єр. — 1996. — 10 жовтня.
11. Типовий договір про навчання, підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації або про надання додаткових освітніх послуг навчальними закладами : затв. наказом Міністерства освіти і науки України № 183 від 11 березня 2002 р. // Офіційний вісник України. — 2002. — № 15 (26.04.2002). — Ст. 831.